

Miljøordbog og stikordsregister

<i>Aerob</i>	Indeholdende ilt. Betyder også iltforbrugende.
<i>Affald</i>	Affald er ethvert stof og enhver genstand, som indehaveren skiller sig af med, agter at skille sig af med eller er forpligtet til at skille sig af med. En række virksomheder (offentlige og private) foretager en lovgivningsmæssigt reguleret affaldsbehandling. Den tager sigte på at bortskaffe affaldet på den for samfundet bedste måde, under hensyn til både miljømæssige og økonomiske interesser. Sidstnævnte har bl.a. form af afgifter og tilskud.
<i>Affaldsfraktion</i>	Opdeling af en samlet mængde affald i forskellige bestanddele eller materialedele. Fx er glas en affaldsfraktion.
<i>Afstrømningsområde</i>	Landområde, hvorfra al nedbør afstrømmer til samme vandløb, sø eller havområde, enten som overfladisk afstrømning eller grundvandsafstrømning.
<i>Agenda 21</i>	Global dagsorden for bæredygtig udvikling i det 21. århundrede. ”Tænk globalt - handl lokalt” - et af budskaberne ved Rio-konferencen 1992 fremhævede betydningen af et lokalt engagement som en forudsætning for at opnå bæredygtig udvikling og løse verdens miljøproblemer. Borgere, græsrodder, virksomheder og den lokale administration samarbejder om de lokale Agenda 21-projekter.
<i>Aktivstof</i>	Den bestanddel af et bekæmpelsesmiddel (pesticid), som fremkalder den ønskede virkning.
<i>Ammoniak</i>	Ammoniak (NH ₃) er en flygtig kvælstofforbindelse, der bl.a. stammer fra stald- og gødningsopbevaringsanlæg og fra udbringning af husdyrgødning.
<i>Anaerob</i>	Ikke indeholdende ilt. Betyder også ikke-iltkrævende. Visse bakterier trives kun uden ilt, og visse kemiske processer foregår kun uden ilt.
<i>Atmosfære</i>	Luftlaget omkring jorden. (indeholder 78 pct. kvælstof (N), 21 pct. ilt (O) og 1 pct. div. stoffer, bl.a. kultveilte). Fysisk forkortelse atm. 1 atm. tryk = 1,033 kg pr. cm ² .
<i>Behandlingshyppighed</i>	Udtryk for det gennemsnitlige antal gange, landbrugsarealet kan pesticidbehandles med årets solgte mængde pesticider, hvis der behandles med en standarddosering. Standarddoseringen fastsættes enten ud fra den anbefalede standarddosering fra leverandørerne eller den anerkendte dosering fra Dansk JordbrugsForskning. Hvis behandlingshyppigheden for en afgrøde fx er 3,2, betyder det, at afgrøden i gennemsnit sprøjtes med 3,2 gange standarddosis.
<i>Bekæmpelsesmidler</i>	Se Behandlingshyppighed og Virksomme stoffer.
<i>BI₅</i>	En målemetode, der bruges til vurdering af spildevands indhold af biokemisk nedbrydelig organisk stof. På engelsk Biochemical Oxygen Demand (<i>BOD</i>). Målingen sker ved, at spildevand blandes med iltholdigt vand i 5 døgn, heraf navnet BI ₅ . Målingen viser, hvor meget ilt mikroorganismene har brugt til iltning af det organiske stof. Urenset husholdningsspildevand indeholder typisk 150-300 BOD/m ³ , mens biologisk rensed spildevand indeholder 5-15 BOD/m ³ . Urenset spildevand fra landbrug og industri kan indeholde op til flere tusinde BOD/m ³ .
<i>Bichel-udvalget</i>	Se <i>Pesticidhandlingsplan</i> .
<i>Biodiversitet</i>	Den <i>Biologiske Mangfoldighed</i> af alle levende organismer. Bruges ofte i forbindelse med antallet af arter inden for et nærmere afgrænset område. Vigtig for beskyttelsen af biodiversitet er bl.a. Naturbeskyttelses-, Skov- og Jagtloven. Der findes stort set ingen lovgivning om bevaring af danske husdyracer og kulturplanter. <i>International miljøbeskyttelse</i> sker bl.a. gennem <i>Washington</i> -, <i>Ramsar</i> - og <i>Bonn</i> -konventionen. Se for øvrigt <i>EF-Habitatdirektiv</i> .

<i>Biodiversitetskonventionen</i>	Konvention om biologiske mangfoldighed (<i>biodiversitet</i>) indgået på FN's miljøtopmøde i Rio 1992.
<i>Biologisk mangfoldighed, Strategi for</i>	Det er formålet at genskabe områder inden for de naturtyper, som er gået mest tilbage, såsom vådområder, heder, klitter, overdrev, samt moser, ferske enge og strandenge. Det er områder, der indtil nu er forringet gennem afvanding, opdyrkning og andre indgreb. Arealet med søer og åer skal forøges over en 30-årig periode med 30.000 ha, skovarealet skal forøges med 150.000 ha, og der skal genskabes 10.000 ha strandeng og klithede.
<i>Biologisk rensning</i>	Spildevandsrensning vha. biologisk rensning foregår ved hjælp af mikroorganismer. Herved fjernes op imod 85-95 pct. af det organiske stof og 20-40 pct. af kvælstof og fosfor.
<i>Biomasse</i>	Alt plante- og dyremateriale, som oprindeligt er skabt ved fotosyntese under påvirkning af solen. Biomasse indeholder energi, der kan udnyttes direkte, fx halm eller træ.
<i>Biotop</i>	Levested for en flerhed af plante- og dyrearter.
<i>BNP</i>	BruttoNationalProduktet er et lands samlede produktionsresultat i et givet år. Kan opgøres i hhv. løbende (årets) priser eller i faste priser.
<i>BOD</i>	Måling af indhold af biokemisk nedbrydelig organisk stof, se <i>BI₅</i> .
<i>Bonn-konventionen</i>	Formålet med konventionen, der blev vedtaget i 1982, er at beskytte grænseoverskridende arter af vilde dyr på verdensplan. Vilde dyr skal især beskyttes på grund af deres miljømæssige, økologiske, genetiske, videnskabelige, rekreative, kulturelle, undervisningsmæssige, samfundsmæssige og økonomiske betydning.
<i>Brundtland-rapporten</i>	I 1987 offentliggjordes rapporten "Vor fælles fremtid" fra Verdenskommissionen for Miljø og Udvikling, den såkaldte "Brundtlandrapport" navngivet efter Norges statsminister Gro Harlem Brundtland, som var formand for kommissionen. Verdenskommissionen, der var politisk uafhængig, bestod af 21 fremtrædende politikere og forskere, og deres centrale konklusion var, "at vi skal leve op til princippet om at udvikling bør ske på et bæredygtigt grundlag", se <i>Bæredygtig udvikling</i> .
<i>Bruttoenergiforbruget</i>	Et udtryk for den mængde primær energi, der indgår i det danske energisystem før raffinering, konvertering og distribution. Bruttoenergiforbruget er dermed et retvisende udtryk for det samlede forbrug i et givent år. Bruttoenergiforbruget kan korrigeres for den mængde energi, der gået til nettoeksport af el samt for klimamæssige udsving, hvorved man får et mål, der er bedre at sammenligne over tid.
<i>Brændværdi</i>	Et mål for den varmemængde, der frigives ved forbrænding. Der skelnes mellem nedre og øvre brændværdi. Den nedre (effektive) brændværdi angiver den varmemængde, der normalt udnyttes i et fyringsanlæg. Den øvre (kalorimetriske) brændværdi inkluderer den varmemængde, der frigives ved kondensation af røggassens indhold af vanddamp.
<i>BTEX'er o.l.</i>	Omfatter bl.a. benzen, toluen og xylen. Disse organiske opløsningsmidler er letopløselige, flygtige og persistente i iltfrie miljøer og kan som sådan medføre grundvandsforureninger og indeklimaproblemer.
<i>Bæredygtig udvikling</i>	"Verdenskommissionen for Miljø og Udvikling" definerer bæredygtig udvikling, som den udvikling, der tilfredsstiller den nuværende generations behov uden at mindske fremtidige generationers muligheder for at tilfredsstille deres behov, se <i>Brundtland-rapporten</i> .
<i>CFC-gasser</i>	Chlor-Flour-Carboner. En syntetisk fremstillet gas, der populært kaldes freon. Findes i mange strukturer. Anvendes som kølemiddel i køleanlæg, som drivmiddel i spraydåser og som hjælpeprodukt til skumplast. Problemet er, at de kan nedbryde ozon-

laget. Gennem *Montreal Protokollen* fra 1987, har man tilstræbt at reducere brugen af disse gasser. Forbrug af ny CFC har været forbudt i Danmark siden 1. januar 1995. CFC erstattes delvist af HCFC. Se *Ozonlagsnedbrydende stoffer*.

CITES Convention on International Trade in Endangered Species og Wild Fauna and Flora, se *Washington-konventionen*.

**CO₂- og energiindhold
i energivarer 1999**

Energivarer	Enhed	Energiindhold (GJ)	CO ₂ -indhold (kg/GJ)
Råolie	ton	43,0	-
Halvfabrikata (olie)	ton	42,4	-
Kul, elværker	ton	25,0	95,0
Kul, øvrige	ton	26,5	95,0
Koks og støbericinders	ton	29,3	105,0
Brunkulsbriketter	ton	18,3	97,0
Brænde	ton	12,6	-
Træaffald	ton	14,7	-
Halm	ton	14,5	-
Affald	ton	10,4	-
Fuelolie	ton	40,7	78,0
Gasolie	ton	42,7	88,1
Orimulsion	ton	27,2	80,0
Petroleumskoks	ton	31,4	102,0
Raffinaderigas	ton	52,0	56,9
Motorbenzin	ton	43,8	97,3
Flybenzin	ton	43,8	73,0
JP1	ton	43,5	72,0
LPG (flaskegas mv.)	ton	46,0	65,0
Naturgas	1.000 m ³	39,9	56,9
Gasværksgas	1.000 m ³	17,0	56,9
Biogas	1.000 m ³	23,0	-
Elektricitet	MWh	3,6	-

Anm. Råolie og halvfabrikata (olie) afbrændes ikke, men raffineres til olieprodukter. Halm, brænde og træaffald er CO₂-neutrale, da de i vækstperioden binder CO₂ svarende til udslippet ved afbrændingen. Affald og biogas bidrager som energikilde ikke til CO₂-regnskabet.

Kilde: Energistyrelsen, Energi Statistik 1999.

COD **C**hemical **O**xxygen **D**emand (kemisk iltforbrug, KI). Er et mål for, hvor meget organisk stof, der er i vand og spildevand. En alternativ målemetode er den såkaldte *BI₅-måling*.

Colibakterier Stor gruppe almindeligt forekommende tarmbakterier. Undersøgelser for colibakterier er et vigtigt led i den hygiejniske bedømmelse af badevandskvaliteten.

CORINAIR **C**ORE **I**Nventories **A**IR er det fælles-europæiske system til opgørelser af luftudslip. Systemet indeholder veldefinerede retningslinjer for beregningen af udslip. Til systemet er der udviklet en database, hvor opgørelserne kan gemmes, og hvor udslippene kan grupperes efter kravene til internationale indrapporteringer. I alt 28 forskellige stoffer opgøres indenfor 11 hovedsektorer, der hver for sig er underinddelt i to niveauer med stigende detaljeringsgrad. Ud fra fastlagte definitioner regnes udslip-kilderne enten som arealkilder eller store punktkilder.

DB93 Dansk Branchekode 1993 (DB93) er en 6-cifret branchenomenklatur, der først og fremmest er udarbejdet med henblik på statistisk brug. DB93 giver regler og retningslinier for branchetildeling af enheder, så det derved sikres at placeringen i erhvervsgrupper foretages på en ensartet måde.

Denitrifikation Fjernelse af nitrat (NO₃). Processen udføres af bakterier i jord og vand. Nitrat i fx kunstgødning bliver af denitrificerede bakterier omsat til frit kvælstof (N₂), som afgives til atmosfæren. Processen foregår i alle jorde, men er bedst i fugtig jord og jord rig på organisk stof. Denitrifikation udnyttes i rensningsanlæg. Spildevandets kvælstof omdannes først til nitrat ved en *nitrifikationsproces*, hvorefter nitraten omdannes til atmosfærisk kvælstof enten frit kvælstof eller lattergas, der er et uforurennet restpro-

dukt. Den samlede kvælstoffjernelse ved kombineret nitrifikation og denitrifikation er 85-95 pct.

- Deponering* Ved deponering anbringes affald i deponeringsanlæg, hvor affaldet opbevares under kontrollerede og miljømæssigt forsvarlige vilkår. Hensigten er at sikre, at grundvandet inden for en periode på 30 år ikke påvirkes uacceptabelt af stoffer fra affaldet.
- Deposition* Afsætning på jord, vegetation eller vandområder af luftbårne partikler eller gasser (salpetersyre (HNO_3), ammoniak (NH_3) organisk og partikulært nitrat (NO_3^-) og partikulært ammonium (NH_4^+)). Tørdeposition er den direkte afsætning af disse partikler og gasser. Ved våddeposition optages de vandopløselige komponenter fra nitrat og ammonium i sky- eller regndråber og udvaskes med nedbøren.
- Diffuse forureninger* Der er diffuse forureninger i forbindelse med industrikilder (skorstensfaner mv.), opfyldte områder, områder, hvor der er deponeret slagge eller gasværksaffald samt hidrørende fra kloaker, veje, bygasledninger mv. Ligeledes regnes en del ældre byområder som diffust forurenede.
- DJF* Danmarks JordbrugsForskning.
- DMI* Danmarks Meteorologiske Institut.
- DMU* Danmarks MiljøUndersøgelser.
- Dobson-enhed* Måler ozonlagets tykkelse, og angiver hvor mange hundrededele millimeter ozonlagets tykkelse ville være, såfremt det befandt sig på jordens overflade ved 1 atmosfæres tryk.
- Drivhuseffekt* Atmosfærens evne til at holde igen på udstrålingen af energi fra jordens overflade. Den er derfor en nødvendig forudsætning for livet på jorden. Uden denne ville jordens gennemsnitstemperatur være ca. 35 grader lavere end den nuværende på ca. 15 grader. Der opstår et problem, når koncentrationen af *drivhusgasser* stiger, hvorved jordens naturlige varmebalance ændres. *Drivhusgasserne* bevirker, at mere varme kan trænge ind uden at kunne slippe ud igen.

Jordens og dennes atmosfæres samlede energibalace er bestemmende for jordens og atmosfærens temperatur. Jorden og atmosfæren modtager energi fra solen og afgiver denne energi igen til verdensrummet. En del af den indstrålede energi fra solen reflekteres direkte til rummet. En anden del når atmosfæren, hvor energien afsættes eller reflekteres til jorden. Endeligt er der en del, der nærmest uhindret når jorden og afsættes her. En del af denne sidste del reflekteres umiddelbart til rummet. Kun en del af den indstrålede energi bliver således optaget af jorden.

Jorden returnerer hele den modtagne energi til atmosfæren. Den returnerede del kan ikke passere uhindret gennem atmosfæren, men bliver delvist og midlertidigt fanget her. En del af energien bliver på denne måde bundet i jorden og i atmosfæren. Jorden og atmosfæren bliver derved opvarmet. Det betyder, at der opstår en balance mellem den energi, der er til rådighed, og den energi, der stråler ud. Denne ophobning af energi og balancen mellem tilført og udstrålet energi gør, at jorden og atmosfæren får den temperatur, den har.

I atmosfæren er det hovedsageligt gasserne og skyerne, der er bestemmende for optagelsen og refleksion af energi.

Når man ændrer i koncentrationen af gasserne i atmosfæren, da øger man dennes evne til at holde på den energi, der udstråler fra jorden, hvilket betyder, at der bliver ophobet mere energi i atmosfæren, der virker som en isolering mellem jorden og den ydre atmosfære. Det får temperaturen på jorden til at stige. Jo højere koncentration af drivhusgasser i atmosfæren, jo højere temperatur vil man få på jorden.

<i>Drivhusgasser</i>	En luftart, som er i stand til at absorbere den infrarøde stråling (varmestråling), som udsendes fra jorden. For at kunne det, må luftartens molekyler bestå af mindst 3 atomer. Nitrogen (kvælstof), oxygen (ilt) og argon, som der er mest af i vores atmosfære, har kun 2 atomer i hvert molekyle. Disse tre luftarter udgør over 99 pct. af den atmosfæriske luft, se <i>Drivhuseffekt</i> og <i>GWP</i> .
<i>DVF</i>	Danske Vandværkers Forening.
<i>Dyreenhed</i>	En beregningsenhed, der ifølge Bekendtgørelse nr. 1159 af 19. december 1994, afspejler den udskilte mængde kvælstof på 132,76 kg om året i gødningen fra en malkeko af stor race. Antallet af dyreenheder pr. dyr for de øvrige husdyrkategorier er fastsat ud fra det tilsvarende kvælstofindhold i gødningen fra disse. I den reviderede Bekendtgørelse nr. 877 af 10. december 1998 er omregningsfaktorerne for kvæg fastsat således, at en dyreenhed svarer til 100 kg kvælstof i gødningen.
<i>EF-Habitatdirektiv</i>	Et EF-direktiv af 21.5.1992 om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter. Formålet er at sikre opretholdelsen af <i>biodiversitet</i> - under hensyntagen til økonomiske, sociale, kulturelle og regionale behov. Medlemslandene er forpligtet til at udpege særlige bevaringsområder - såkaldte EF-Habitater. Der er foreløbig udpeget ca. 194 habitatområder i Danmark.
<i>EMEP</i>	European Monitoring and Evaluation Programme (Det europæiske overvågnings- og vurderingsprogram). EMEP omfatter bl.a. beregninger på spredning af grænseoverskridende luftforurening.
<i>Energieffektivitet</i>	Et udtryk for, hvordan energiindholdet udnyttes i den endelige anvendelse. Et udtryk for energieffektiviteten kunne være, hvor mange kilometer en bil kører på en liter benzin.
<i>Energiindhold</i>	Se <i>CO₂- og energiindhold i energivarer 1999</i> .
<i>ENS</i>	ENergiStyrelsen.
<i>Erhvervsgrupperingen</i>	Er baseret på DB93 og er således sammenlignelig med den erhvervsklassifikation, der i øvrigt anvendes af Danmarks Statistik.
<i>Eutrofiering</i>	Er oprindelig en økologisk klassificering af søer. Eutrofiering af søer og havområder sker via udledning af spildevand fra husholdninger og industrier (fosfat) og via kvælstofudledning fra landbruget (kvælstof i form af nitrat). Udledning af næringsstoffer i vandområder stimulerer plantevæksten. Den øgede plantevækst danner grundlag for en større produktion, men udledes der for store mængder vender udviklingen. Der kommer flere planktonalger, der gør vandet uklart. Sollyset kan ikke trænge igennem. Desuden kan der opstå iltsvind, da bakterier bruger ilten i vandet til at nedbryde døde alger. Fisk og andre dyr forsøger at flygte fra de iltfattige steder. De alvorligste følger findes i søer og havområder, hvor vandet er lagdelt, da det giver lettere iltsvind i de dybere liggende vandlag.
<i>Faktisk energiforbrug</i>	Det samlede forbrug af såvel primær som konverteret energi.
<i>Fladebelastninger, punktkilder og liniekilder</i>	Udledninger, der forurener grundvandet, kan opdeles i fladebelastninger, punktkilder og liniekilder. Fladebelastninger har en stor geografisk udstrækning (fx marker) og en relativ lille kildestyrke (lille mængde forurening pr. arealenhed), mens punktkilder har en lille geografisk udstrækning og en stor kildestyrke. Landbrugets forurening kan normalt betragtes som en fladebelastning, mens forureningen fra affaldsdepoter, lossepladser, virksomheder, deponering af restprodukter mv. normalt er en punktkilde. Veje, jernbaner, kloaksystemer mv., hvor der anvendes eller sker udslip af forurenende stoffer, betegnes som liniekilder.
<i>Forsuring</i>	Sur nedbør på det naturlige miljø. Årsagen til sur nedbør er i det væsentligste udslip af svovldioxid (SO ₂) og kvælstofoxider (NO _x) fra anvendelsen af fossile brændsler

samt ammoniak (NH_3) fra landbruget. Disse stoffer forsure nedbøren, hvorved der opstår skader i miljøet, typisk på skove og i vandmiljøet. I bymiljøet nedbryder den sure regn (bevaringsværdige) bygninger og statuer. Den kalkholdige danske undergrund medvirker til at begrænse skaderne her til lands af den sure nedbør (kalk neutraliserer syre). Forsuring er et grænseoverskridende miljøproblem. Specielt SO_2 og NO_x bliver transporteret langt omkring med luften, så stoffer udledt i Danmark kan forsure regn i andre lande.

<i>Forsurings-potentiale</i>	Svovldioxid, kvælstofilter og ammoniak er ikke lige forsurende målt fx pr. ton stof. Stoffernes forsuringspotentiale kan omregnes til samme enhed, kaldet PAE (Potential Acid Equivalents), således at forsuringseffekten bliver sammenlignelig, og den samlede effekt kan beregnes.
<i>Forurennet jord</i>	Den forurenede jord kan behandles på centrale behandlingsanlæg, renses på stedet eller deponeres/genanvendes på forskellig vis. Behandlingen afhænger af den faktiske forurening og jordens karakter. <i>Biologisk behandling</i> kan bestå af kompostering eller ske ved landfarming, hvor den forurenede jord udlægges i et tyndt lag som gødes og harves (luftes). Den bruges over for jord med et begrænset lerindhold, som er forurennet med benzin, petroleum eller dieselolie. <i>Termisk behandling</i> , der sker ved fordampning eller forbrænding, kan bruges på alle jordtyper, der er forurennet med organiske stoffer. Den rensede eller urensede jord kan fx deponeres på specialdepoter. Eller den kan genanvendes fx som fyldjord ved bygge- og anlægsarbejder, bruges til støjvolde og til landskabsmodellering eller benyttes som afdækningsjord på lossepladser afhængig af restindholdet af forurenende stoffer.
<i>Fossil energi</i>	Kulholdige energityper dannet som aflejringer igennem millioner af år. Består bl.a. kul, koks, olie, benzin og naturgas.
<i>Fotokemisk luftforurening (smog)</i>	En sekundær luftforurening, der også af og til går under navnet <i>smog</i> , og som opstår ved atmosfæriske reaktioner mellem kvælstofilter (NO_x) og flygtige organiske forbindelser (VOC), der primært stammer fra transportsektoren. Den væsentligste komponent er <i>ozon</i> . Fotokemisk luftforurening, der første gang blev observeret i 1940-erne er skadelig for både mennesker, dyr og planter. Nedbringelse af denne type af forurening kræver en nedbringelse af de primære forureningskilder.
<i>Fredsskovspligt</i>	I Danmark er der fredsskovspligt, hvilket vil sige, at fredsskovspligtige arealer kun må anvendes til skovbrugsformål, og de skal dyrkes efter skovlovens krav til god og flersidig skovdrift. Anvendelsen af arealerne skal ske ud fra en helhedsbetragtning. Den nye skovlov, der trådte i kraft 1. januar 1997, fastlægger retningslinierne herfor. Lovens § 15, stk. 2 definerer, at "ved god og flersidig skovdrift forstås, at skovene skal dyrkes med henblik på både at forøge og forbedre træproduktionen og varetage landskabelige, naturhistoriske, kulturhistoriske og miljøbeskyttende hensyn samt tage hensyn til friluftslivet".
<i>Fungicider</i>	Svampebekæmpelsesmidler, se <i>Pesticider</i> .
<i>GEUS</i>	Danmarks og Grønlands Geologiske Undersøgelse.
<i>Globale direkte og indirekte udslip</i>	Inkluderer i forhold til de danske udslip også direkte og indirekte udslip knyttet til udenlandske produktionsaktiviteter, der er nødvendige for at den samlede import til Danmark kan imødekommes.
<i>Global opvarmning</i>	Se <i>Drivhuseffekt</i> .

<i>Graddage</i>	Antal graddage opgøres som antal dage, hvor middel-udetemperaturen er under 17° C multipliceret med temperaturforskellen i forhold til 17° C.												
<i>GRUMO-pesticider</i>	GR undvands MO nitoring. I forbindelse med Vandmiljøplanens overvågningsprogram bliver grundvandet og vandværkernes drikkevandsboringer analyseret for indhold af <i>pesticider</i> og andre uønskede stoffer. Boringerne er sat, så de repræsenterer forskellige jordtyper, forskellige dybde og dermed forskellig alder på vandet og forskellige landskaber.												
<i>Grænseoverskridende forurening</i>	Luftbåren ud- og indførsel af forurenende stoffer fx SO ₂ , NO _x og NH ₃ , se <i>Forsuring</i> og <i>EMEP</i> .												
<i>Grønkorn</i>	Plantecellers karakteristiske korn, som indeholder klorofyl. Grønkorn deltager i fotosyntesen, når der er lys, vand, kuldioxid og næringssalte til stede.												
<i>GWP</i>	Global Warming Potential (Global opvarmningspotentiale). En beregningsmetode, hvor forskellige <i>drivhusgasser</i> omregnes til den mængde CO ₂ , der giver samme klimapåvirkning.												
<i>GWP-faktorer</i>	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr style="background-color: #00aaff; color: white;"> <th style="text-align: left;">Stof</th> <th style="text-align: left;">Formel</th> <th style="text-align: left;">GWP-bidrag pr. kg stof</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Kuldioxid</td> <td>CO₂</td> <td>1</td> </tr> <tr> <td>Lattergas</td> <td>N₂O</td> <td>310</td> </tr> <tr> <td>Metan</td> <td>CH₄</td> <td>21</td> </tr> </tbody> </table>	Stof	Formel	GWP-bidrag pr. kg stof	Kuldioxid	CO ₂	1	Lattergas	N ₂ O	310	Metan	CH ₄	21
Stof	Formel	GWP-bidrag pr. kg stof											
Kuldioxid	CO ₂	1											
Lattergas	N ₂ O	310											
Metan	CH ₄	21											
<i>Habitat</i>	Et levested for dyr og planter. Kan også hedde en <i>biotop</i> , se <i>EF-Habitatdirektiv</i> .												
<i>Haloner</i>	Halogenerede kulbrinter, dvs. organiske forbindelser, der indeholder brint, kulstof og halogener. Halogener er en fællesbetegnelse for fem grundstoffer: fluor (F), klor (Cl), brom (Br), jod (I) og asat (At). Haloner anvendes primært i brandslukningsudstyr og kan medvirke til nedbrydning af atmosfærens ozonlag. Haloner har en betydeligt stærkere <i>ozonlagsnedbrydende</i> effekt end CFC-gasserne. Se <i>Ozonlagsnedbrydende stoffer</i> .												
<i>Harmonisk brug</i>	Graden af harmoni eller manglende harmoni beregnes som husdyrtætheden på de gødningsegne jorde i procent af Husdyrgødningsbekendtgørelsens normværdier for maksimal tilførsel af gødning. Et brug er harmonisk, såfremt den producerede husdyrgødning pr. ha gødningseget areal ikke overskrider normværdien. Modsat betegnes bruget ikke-harmonisk, såfremt normværdien overskrides.												
<i>Havmiljøloven</i>	Lov nr. 476 af 30. juni 1993 om beskyttelse af havmiljøet, som senest er ændret ved lov nr. 317 af 3. juni 1998, har til formål at forebygge og begrænse forurening af havmiljøet fra skibe, luftfart og platforme. Loven omsætter følgende internationale konventioner til dansk lovgivning. <i>MARPOL-konventionen</i> indeholder bestemmelser for udtømmning fra skibe, <i>London-konventionen</i> indeholder et generelt forbud mod dumpning og afbrænding. <i>OPRC-konventionen</i> , der blev til på baggrund af Exxon Valdez-ulykken, sikrer, at skibe har en godkendt beredskabsplan i tilfælde af omfattende olieforurening. Endvidere er de regionale konventioner til havmiljøbeskyttelse, bl.a. <i>HELCOM-konventionen</i> til beskyttelse af Østersøen, inkluderet i loven. Overtrædelser af havmiljøloven har været få og omhandler mest ulovlig udledning af olie til havet eller dumpning uden tilladelse.												
<i>HCFC'gasser</i>	Hydrogen-Chlor-Fluor-Carboner . HCFC-gasserne er beslægtet med <i>CFC-gasserne</i> , men indeholder et eller flere brintatomer. Det gør stofferne mindre stabile og dermed mindre <i>ozonlagsnedbrydende</i> end fx CFC'erne. I mange anvendelser kan HCFC-gasser benyttes som erstatning for CFC-gasserne. HCFC-gassernes <i>ODP</i> -værdier varierer mellem 0,05 og 0,1.												
<i>HELCOM-konventionen</i>	Konventionen er også kaldt Helsingfors konventionen af 1974 (revideret i 1992), og har til formål at beskytte havområderne i Østersøregionen for alle former for forure-												

ning dvs. mod dumpning og forurening fra landbaserede kilder, skibe, olieplatforme og fly. Konventionen dækker hele Østersøregionen op til Skagen, inklusive Bælterne og Kattegat. Indre farvande omfattes direkte af 1992-konventionen, ligesom afstrømningsområderne til Østersøen er inddraget, for så vidt angår den landbaserede forurening.

- Herbicer** Ukrudtsbekæmpelsesmidler, se *Pesticider*.
- HFC** Hydro Flour Carbon anvendes bl.a. i kølevæsker. Er med til at øge *drivhuseffekten*.
- Iltsvind** Iltkoncentrationen på havbunden er resultatet af to modsatrettede processer, nemlig af iltforbruget forårsaget af nedbrydning af organisk stof, og af ilttilførslen, der først og fremmest er styret af vindforholdene, som er afgørende for vandudskiftningen nær bunden. Iltforbrugets størrelse afhænger af mængden af tilført organisk stof og af temperaturen. Forringede iltforhold forudsætter en lagdeling af vandsøjlen, så ilttilførslen begrænses. Derfor forekommer iltsvind i lavvandede farvande kun i forbindelse med stille, varme perioder med etablering af en temperaturlagdeling af vandsøjlen eller ved indtrængen af et tyndt lag salt og tungt bundvand. I dybere farvande med permanent lagdeling i sommerhalvåret ses derimod et karakteristisk mønster med højt iltindhold i bundvandet i vinterperioden efterfulgt af faldende iltindhold fra foråret til sensommer og efterår, hvor iltindholdet er lavest. Et forstærket iltforbrug eller en reduceret ilttilførsel kan derfor medføre lave iltindhold.
- Indikator** En egenskab, parameter eller faktor, som er målbar og indgår i overvågningen af naturen. Den er normalt udvalgt, fordi den, ud over sin egen værdi, udtrykker noget mere generelt om naturens tilstand og udvikling. En indikator kan være sammensat af flere faktorer.
- Indirekte udslip** Indirekte udslip ved leverancer til endelig anvendelse (fx privat forbrug) er summen af alle de udslip, der opstår gennem alle de produktionsaktiviteter, der er nødvendige for, at branchen/brancherne kan levere til endelig anvendelse. I opgørelsen medtages udslip foranlediget af, at brancherne indbyrdes også skal levere produkter til forbrug i produktionen, for at leverancen til endelig anvendelse i sidste ende er mulig.
- Input-output-tabeller** Beskriver leverancerne af varer og tjenester mellem økonomiens forskellige erhverv. Det er således muligt (under visse antagelser), at beregne, hvorledes effekterne af produktionen i ét erhverv spredes ud i resten af økonomien.
- Insekticider** Insektbekæmpelsesmidler, se *Pesticider*.
- Institutionsforkortelser** **DJF**: Danmarks JordbrugsForskning, **DMI**: Danmarks Meteorologiske Institut, **DMU**: Danmarks Miljøundersøgelser, **DVF**: Danske Vandværkers Forening, **ENS**: Energi-styrelsen, **GEUS**: Danmarks og Grønlands Geologiske Undersøgelse, **MST**: Miljøstyrelsen, **PD**: Plantedirektoratet, **SJFI**: Statens Jordbrugs- og Fiskeriøkonomiske Institut, **SNS**: Skov- og Naturstyrelsen.
- International miljøbeskyttelse** Miljøbeskyttelse er et internationalt problem og er forsøgt sikret gennem en række konventioner, som Danmark har tilsluttet sig, bl.a. *Biodiversitets-konventionen*, som omfatter ca. 175 lande. Skal sikre den biologiske mangfoldighed, se *EF-Habitatdirektiv*.
- IPCC** Intergovernmental Panel on Climate Change (Det mellemstatslige klimapanel). Er FN's panel af rådgivende eksperter i klimaspørgsmål.
- IUCN** International Union for Conservation of Nature and National Resources er den internationale naturbeskyttelsesorganisation, som blev grundlagt i 1948. IUCN udgiver *Røddlister* over truede dyre- og plantearter samt oversigter over verdens store naturparker.

Jorddesinfektion Kemisk rensning af jord. Anvendes i nogle væksthushavestarterier og planteskoler til bekæmpelse af skadevoldere i jorden.

Joule Joule (J) anvendes som fælles enhed ved opgørelse af energiindholdet i forskellige energivarer. 1 J er det samme som 1 Wattsekund, hvilket betyder, at energi kan forstås som en given effekt afgivet i et givent antal sekunder. 1 kWh (1 kilowatt-time) svarer således til 1.000 W i 3.600 sekunder, hvormed 1 kWh er 3.600.000 J svarende til 3.600 kJ, 3,6 MJ eller 0,0036 GJ. 1.000 GJ = 1 TJ. og 1.000 TJ = 1 PJ.

Kemisk rensning Den kemiske spildevandsrensning foregår ved fældning med kalk, jern og/eller aluminiumssalte. Herved fjernes 80-97 pct. af fosfor.

Kemiske stoffer, Lov om Bekendtgørelse af lov om kemiske stoffer og produkter, lovbekendtgørelse nr. 21 af 16. januar 1996 med senere ændringer, har til formål at forebygge sundhedsfare og miljøskade i forbindelse med fremstilling, opbevaring, anvendelse og bortskaffelse af kemiske stoffer og produkter. Ved administration af loven kan der lægges vægt på muligheden for at fremme renere teknologi og for at begrænse problemer i forbindelse med affaldsbortskaffelse. Loven er en rammelov, og der er udstedt en række bekendtgørelser fx om anmeldelse af nye kemiske stoffer, emballering og opbevaring, bekæmpelsesmidler (pesticider) og anvendelsesbegrænsninger (ozonlagnedbrydende stoffer m.m.). Loven er et resultat af EU's arbejde med at harmonisere lovgivningen om kemiske stoffer og produkter gennem Rådets direktiver, men indeholder også på det uharmoniserede område særlige danske regler. Overtrædelser af lov om kemiske stoffer sker som oftest i forbindelse med ulovligt salg af gifte og ulovlig opbevaring af gifte og bekæmpelsesmidler.

Kemiske stoffer i miljøet

Stof	Formel	Stof	Formel
Ammoniak	NH ₃	Lattergas	N ₂ O
Ammonium	NH ₄ ⁺	Metan	CH ₄
Arsen	As	Nikkel	Ni
Bly	Pb	Nitrat	NO ₃ ⁻
Frit kvælstof	N ₂	Nitrit	NO ₂ ⁻
Ilt, oxygen	O ₂	Ozon	O ₃
Kadmium	Cd	Salpetersyre	HNO ₃
Kobber	Cu	Selen	Se
Krom	Cr	Sulfat	SO ₄ ²⁻
Kuldioxid	CO ₂	Svovldioxid	SO ₂
Kulilte	CO	Svovlilte	SO
Kviksølv	Hg	Vand	H ₂ O
Kvælstofdioxid	NO ₂	Zink	Zn
Kvælstofilte	NO		

Klorerede opløsningsmidler Klorerede kulbrinter, som fx trichlorethylen, er mobile og flygtige. De kan medføre grundvandsforureninger og indeklimaproblemer.

Klorofyl De grønne stoffer i plantecellerne, som virker som katalysatorer ved fotosyntesen. Klorofylindholdet anvendes ofte som et mål for mængde af planktonalger i vand.

Konvention, Miljø En international miljøkonvention er en folkeretsligt bindende aftale. De fleste konventioner er udformet som rammekonventioner, der indeholder bilag eller protokoller, og som fastlægger parternes/landenes konkrete forpligtelser.

Konverteret energi Energityper (elektricitet, fjernvarme og bygas), der er resultatet af konverteringsprocesser ud fra fossile energiprodukter som kul, olie, naturgas mv.

Kyoto Protokollen EU har tilsluttet sig FN's internationale klimakonvention, hvor de 15 EU lande forpligter sig til at reducere/formindske stigningen i udledningen af en række drivhusgasser, herunder bl.a. CO₂, CH₄ og N₂O med i gennemsnit 8,1 pct. i perioden 2008-2012 i forhold til 1990-niveauet. I juni 1998 blev der opnået enighed om en byrde-

	fordeling, hvor Danmark skal reducere den gennemsnitlige udledning i perioden 2008-2012 med 21 pct. i forhold til 1990 niveauet.
<i>London-konventionen</i>	En international konventionsaftale, indgået i London 1972, om forhindring af havforurening ved dumpning af affald og andre stoffer.
<i>Losseplads-perkolat</i>	Nedsivende vand, som er forurenede med opløste stoffer fra ovenliggende affaldslag. Perkolatdannelsen er, overordnet set, lig med nedsivningen til affaldet minus ændringen i affaldets vandindhold. Stofsammensætningen i perkolatet varierer efter typen af det deponerede affald.
<i>Luftkvalitet</i>	Et mål for koncentrationen af forskellige forurenende stoffer i luften. Ren luft indeholder 78 pct. kvælstof, 21 pct. ilt og 1 pct. ædelgasser mv.
<i>MARPOL-konventionen</i>	En FN-konvention om forebyggelse af forurening fra skibe, der blev underskrevet i 1973 og ændret i 1978. Konventionen har etableret ensartede og verdensomspændende regler om transport og udtømning af olie, skadelige flydende og faste stoffer, kloakspildevand og fast affald. Reglerne medfører, at udtømning af olierester fra skibes maskinrum mv. ikke må finde sted mindre end 12 sømil fra nærmeste kyst, og at olietankskibe skal være mindst 50 sømil fra nærmeste kyst, før de må lukke olierester ud fra lasten.
<i>Mekanisk rensning</i>	Den mekaniske spildevandsrensning foregår ved bundfældning af suspenderet stof, som herefter fjernes som slam.
<i>Metan</i>	Sumpgas eller grubegas (CH ₄). En luftart, som forekommer ved bakteriel nedbrydning af kulstofforbindelser under anaerobe forhold, bl.a. udrådning, fx i søbund eller i et spildevandsrensningsanlægs rådnetank. Metan er brændbar og udnyttes ofte som brændstof i rensningsanlæg, fx til at sikre en passende temperatur i slamrådneprocessen, oftest over 30° C, eller til at drive gasmotorer til el-fremstilling. Metan kan også produceres i biogasanlæg på basis af husdyrgødning og organisk affald. Naturgas består også hovedsageligt af metan (ca. 90 pct.).
<i>Methylbromid</i>	Se <i>Ozonlagsnedbrydende stoffer</i> .
<i>Miljøbeskyttelsesloven</i>	Lovbekendtgørelse nr. 698 af 22. september 1998 om miljøbeskyttelse skal værne natur og miljø, så samfundsudviklingen kan ske på et bæredygtigt grundlag i respekt for menneskets livsvilkår og for bevarelsen af dyre- og plantelivet. Miljøbeskyttelsesloven er en rammelov, der giver Miljø- og Energiministeren beføjelser til at udstede bekendtgørelser og cirkulærer, der skal forebygge og bekæmpe forurening af luft, vand, jord og grundvand, forhindre støj- og vibrationskader, mindske anvendelse og spild af råstoffer og andre ressourcer, fremme renere teknologi, fremme genanvendelse og begrænse problemer med affaldsbortskaffelse. Loven lægger megen vægt på forebyggelse og på at regulere hele kredsløbet af materialer og processer i fremstillingsvirksomheder og i landbruget.
<i>Miljøskatter</i>	Omfatter afgifter lagt på affald, CO ₂ , SO ₂ , emballage, engangsservice, CFC, bekæmpelsesmidler, råstoffer, ledningsført vand, NiCD-batterier og klorerede opløsningsmidler.
<i>Miljøtemaer</i>	Sammenvejning af forurenende stoffers bidrag til miljøproblemer. Fx vægtning af udslippet af SO ₂ , NO _x og NH ₃ til et samlet udtryk for bidraget til forureningen og vægtning af CO ₂ , CH ₄ og N ₂ O til et samlet udtryk for bidraget til den formodede drivhuseffekt.
<i>Montreal Protokollen</i>	Tillægsprotokol til den internationale konvention til beskyttelse af ozonlaget, dvs. en aftale om reduktion af bl.a. CFC og haloner.
<i>MST</i>	Miljøstyrelsen.

MTBE Methyl Tertiary Butyl Ether, erstatter bly i benzin.

Måleenheder og faktorer

Benævnelse	Betegnelse	Faktor	Benævnelse	Betegnelse	Faktor
Meter	m	1	Peta	P	10 ¹⁵
Kilogram	kg	1	Tera	T	10 ¹²
Kilometer	km	1.000 m	Giga	G	10 ⁹
Hektar	ha	10.000 m ²	Mega	M	10 ⁶
Liter	l	0,001 m ³	Kilo	k	10 ³
Ton	t	1.000 kg	Hekto	h	10 ²
Joule	J	1	Deci	d	10 ⁻¹
			Centi	c	10 ⁻²
			Milli	m	10 ⁻³
			Mikro	μ	10 ⁻⁶
			Nano	n	10 ⁻⁹

NACE Nomenclature generale des Activités économiques dans les Communautés Européennes. EU landenes fælles branchenomenklatur. NACE Rev. 1 benyttes fra 1. januar 1993, og er udgangspunktet for den danske aktivitetsnomenklatur *DB93*.

NAMEA National Accounting Matrix including Environmental Accounts viser sammenhænge mellem den økonomisk aktivitet og påvirkninger af miljøet. Der er tale om et satellitregnskab til det traditionelle nationalregnskab, og det bruges i mange lande til at præsentere sammenhængende oplysninger om økonomi, ressourceforbrug og forurening.

NASA National Aeronautics and Space Administration, den civile amerikanske rumfartsadministration.

Nationalregnskabet Med nationalregnskabsstatistikken tilstræber man at give et helhedsbillede af samfundsøkonomien. Nationalregnskabssystemet er et logisk og sammenhængende sæt af definitioner og klassifikationer, uden hvilke det ikke ville være muligt at skaffe sig et overblik over det umådeligt store antal økonomiske transaktioner, der finder sted i samfundsøkonomien i løbet af en periode. I sin grundstruktur viser nationalregnskabet, hvorledes der som resultat af den produktive aktivitet i samfundet skabes indkomst, som dernæst fordeles og omfordeles, før den giver grundlag for efterspørgsel efter varer og tjenester til konsum og investering. Da disse varer og tjenester har deres oprindelse i den produktive aktivitet, afspejler systemet et kredsløb. I praksis beskrives dette kredsløb lettest inden for rammerne af et afstemt kontosystem, og det er denne fremstillingsform, der danner grundlaget for betegnelsen nationalregnskab.

Naturbeskyttelsesloven Den nugældende lov om naturbeskyttelse nr. 753 af 25. august 2001 skal værne landets natur og miljø med respekt for menneskets livsvilkår og for bevarelse af dyre- og plantelivet. Loven omfatter beskyttelse af bestanden af vilde dyr og planter og deres levesteder samt landskabelige, kulturhistoriske, videnskabelige og undervisningsmæssige værdier i landskabet. Samtidig skal loven sikre adgang for befolkningen til naturen. Loven indeholder regler for fredning af en række naturtyper og fortidsminder.

Overtrædelser af naturbeskyttelsesloven vedrører en række forhold, hvor fx fortidsminder er blevet fjernet eller misligholdt, naturlige søer er blevet opfyldt, heder er blevet tilplantet, beskyttelseslinier ved fredede områder er blevet krænket, eller hegn er blevet opsat for at forhindre offentlighedens adgang til eksempelvis strandarealer.

Naturbeskyttelsesområder Områder udpeget i henhold til EF's naturbeskyttelsesdirektiver, fuglebeskyttelsesdirektiv, habitatdirektiv og *Ramsar-konventionen*.

Naturlige udslip Udslip relateret til nedbrydning af biomasse og fordampning fra vådområder eller til naturlige gasudslip fra undergrunden.

<i>Naturskov, Strategi for</i>	For at sikre den biologiske mangfoldighed udlægges bestemte skovområder til naturskov, således at der skabes et fristed i skovene til en forholdsvis stor andel af de vilde planter, dyr og organismer, som er truede eller sårbare i den danske natur. Ifølge strategien skal der udlægges ca. 5.000 ha urørt skov og 4.000 ha med gamle driftsformer inden år 2000, hvilket er opfyldt. I de private skove søges plughugst, græsningsskov eller stævningsskov fremmet via plejetilskud. For at bevare skovklimaet, jordens næringsstoffer og sikre mere stabile skove tilstræbes anvendelsen af naturnære foryngelsesmetoder, også for at undgå de ulemper, som en total rydning af bevoksninger kan medføre (renafdrift) for biodiversiteten. Naturforyngelsesmetoden benytter hugst som det eneste hjælpemiddel til foryngelse af en bevoksning. Tales der om selvforyngelse medtages også en jordbearbejdningsmetode. I begge tilfælde er der tale om udnyttelse af frøfald fra de tilbageblevne træer. Der er dog sjældent et klart skel mellem de to metoder.
<i>NOVA-2003</i>	Nationalt program for Overvågning af Vandmiljøet 1998-2003. Hensigten med programmet er at følge resultaterne af de tiltag, som blev vedtaget under Vandmiljøplan II og er en videreførelse af overvågningsprogrammet for Vandmiljøplan I (1988 til 1997). NOVA-2003 adskiller sig dog på flere måder fra det tidligere program, idet overvågningen er udvidet til også at omfatte miljøfremmede stoffer og tungmetaller i vandmiljøet. Formålene med programmet er følgende: <ul style="list-style-type: none"> • at vurdere tilstanden, udviklingen og påvirkningen af vandmiljøet • at dokumentere effekten af lovmæssige tiltag vedrørende vandmiljøet • at skabe beslutningsgrundlag for eventuelle nye tiltag.
<i>Nitrat, højst tilladelige grænseværdi</i>	Er fastsat på baggrund af en toksikologisk vurdering af sundhedsskadelig effekt. Indholdet af nitrat skal være mindre end eller lig med denne værdi (ellers kræves særlig godkendelse).
<i>Nitrat, vejledende grænseværdi</i>	Er fastsat på baggrund af en toksikologisk vurdering af sundhedsskadelig effekt. Indholdet af nitrat skal tilstræbes at være mindre end eller lig med denne værdi.
<i>Nitrifikation</i>	En biologisk proces, hvor tilstedeværelsen af ilt omdanner indholdet af ammoniak og organisk kvælstof til nitrat. Nitrifikation anvendes bl.a. i spildevandsrensning.
<i>NM VOC</i>	Non-Methane Volatile Organic Compounds, (Ikke-metan flygtige organiske forbindelser). Er reaktive kulbrinter. Se VOC.
<i>Normalnedbør</i>	Gennemsnitsnedbør for en normalperiode.
<i>Normalperiode</i>	En normalperiode er typisk 30 år, og anvendes til sammenligning af klimatiske forhold. Den sidste opgørelse dækker perioden 1961-1990.
<i>NO_x</i>	Fællesbetegnelse for nitroser (kvælstof) gasser, hvilket hovedsageligt består af kvælstofilt (NO) og kvælstofdioxid (NO ₂). Især kvælstofdioxid (NO ₂) er giftig at indånde, da det angriber åndedragsorganerne, mens NO er mindre farligt. De mest følsomme grupper er astmatikere og børn. Kvælstofdioxid (NO ₂) kan i større skala sammen med VOC være årsag til, at der dannes ozon (O ₃). NO ₂ kan iltes videre og danne salpetersyre, der bidrager til forurening. NO _x kan reduceres væsentligt ved anvendelse af katalysatorer. Faren er dog, at der derved kan dannes lattergas (N ₂ O). Lattergas er en drivhusgas. Langt den største kilde til produktion af lattergas er dog denitrifikationen af nitrat fra landbrugets gødning.
<i>ODP</i>	Ozone Depletion Potential, (Ozonnedbrydningspotentiale). Ikke alle ozonlagnedbrydende stoffer har lige stor nedbrydende effekt. For at kunne sammenligne effekten af de forskellige ozonlagnedbrydende stoffer vægtes forbruget derfor med en faktor for ozonnedbrydningspotentialet ODP, som angiver den formodede nedbrydningssevne i forhold til en af de væsentligste CFC-gasser, CFC-11, hvis ozonnedbrydningspotentiale sættes lig 1. ODP'et af forbruget af substitutter (fx HCFC, der kun har ODP 0,05) kan herefter udtrykkes i tons CFC-11.

OPRC-konventionen En international konvention, underskrevet i 1990, der har til formål at øge beredskab og samarbejde i forbindelse med olieforureninger på havene.

Organisk stof Stof opbygget over kulstofkæder, og som indeholder energi, der frigøres ved nedbrydning (mineralisering). De organiske stoffer er byggestene i alle levende organismer. Nogle organiske stoffer nedbrydes let i jord og vand af de bakterier, der lever der, under aerobe såvel som anaerobe forhold. Andre nedbrydes vanskeligt eller slet ikke af naturens mikroorganismer. Let nedbrydelige organiske stoffer er fx kulhydrater (sukkerstoffer), lipider (fedtstoffer) og proteiner (æggehvide-stoffer). Blandt svært nedbrydelige er fx detergenter (vaskemidler), biocider (desinfektionsmidler), pesticider (bl.a. skadedyrsbekæmpelsesmidler), organiske farvestoffer, mineralske olier, petrokemiske produkter, opløsningsmidler m.v.

Ozon I miljømæssig sammenhæng er det vigtigt at sondre mellem ozon dannet i stratosfæren og ozon dannet ved jordoverfladen. Ozon (O₃) er en luftart, som dannes og nedbrydes naturligt i stratosfæren (15-50 km fra jordoverfladen). Ozon dannes, når kortbølget ultraviolet lys (UV-stråling) fra solen får iltmolekyler til at dele sig i iltatomer, som derefter genforener sig med ilt til ozon. Ozon absorberer en del af den skadelig ultraviolette stråling fra solen. Udslip af forskellige stoffer, der nedbryder ozonlaget, forskubber den naturlige balance. Ozonen i stratosfæren nedbrydes hurtigere end den dannes og der opstår huller i *ozonlaget*. Ozonlagnedbrydende stoffer er bl.a. *CFC-gasser* og *haloner*. Ozonlagets tykkelse måles i *Dobson-enheder*. Ozonlagnedbrydningen måles i såkaldte *ODP* (Ozone Depletion Potential). Internationale begrænsninger af *CFC-gasser* er nedfældet i bl.a. *Montreal Protokollen* og *Wien-konventionen*.

Dannelsen af ozon ved jordoverfladen udgør i sig selv et væsentligt miljøproblem. I lav højde (troposfæren) udgør ozon hovedkomponenten i den såkaldte smog (*fotokemiske luftforurening*), og ozon hæmmer plantevækst og kan reducere høstudbyttet med op til 10 pct. Ozon er desuden en *drivhusgas*, hvorfor ozon medvirker til at øge drivhuseffekten.

Ozonlaget Omkring 90 pct. af atmosfærens ozon findes i stratosfæren (20-50 km højde). Ozonlaget skærmer mod solens ultraviolette stråler.

Ozonlagnedbrydende stoffer

Stof	ODP	Typisk anvendelse
CFC	0,6 - 1	Isolationsskum, kølemiddel, driv- og opløsningsmiddel i spraydåser.
HCFC	0,05 - 0,1	Som under CFC.
Halon	3 - 10	Brandslukningsmiddel.
Trichlorethan	0,1	Opløsningsmiddel og opskumningsmiddel i fjernvarmerør.
Tetrachlormetan	1,1	Opløsningsmiddel (kun til analyseformål).
Methylbromid	0,7	Jorddesinfektion og kemisk industri.

PAE Potential Acid Equivalents (*Forsuringspotentiale*), se *Forsuringspotentiale*.

PAE-faktorer

Stof	Formel	Forsurende grundstof	Forsuringsbidrag	
			Stoffets PAE (pr. mængde stof)	Grundstof-ækvivalenter
Svovldioxid	SO ₂	S	0,0313	0,0625
Kvælstofilter	NO _x	N	0,0217	0,0714
Ammoniak	NH ₃	N	0,0588	0,0714

Partikler Partikler dannes ved de fleste forbrændingsprocesser. Vejtrafikken er en af de væsentligste kilder til partikulær forurening. Se *Svævestøv*.

PD PlanteDirektoratet.

- Person-ækvivalent* Den mængde forurening én person bidrager med (PE). Mængden af spildevand udtrykt ved enheden PE er bestemt i bekendtgørelse 310 af 25. april 1994, som den spildevandsmængde, som én person gennemsnitlig producerer. Én PE svarer i årsgennemsnit til 21,6 kg organisk stof målt som BI₅, 4,4 kg total kvælstof, 1,0 kg total fosfor pr. år samt 225 liter vand pr. døgn (heri indgår dog også indsvivende grundvand). PE-normen for fosfor blev i 1990 ændret fra 1,5 til 1,0 kg total fosfor. Årsagen var den stadig øgede anvendelse af fosfatfattige og fosfatfrie vaskepulvere.
- Pesticider* Gruppe af plantebeskyttelsesmidler som anvendes mod skadelige organismer i plantekulturer. Kan opdeles i en række undergrupper. Herbicider mod ukrudt. Bactericider mod bakterier. Fungicider mod svampe. Insekticider mod insekter. Hertil kan nævnes acaricider mod midler, nematocider mod orme, molluskucider mod snegle og rodenticider mod gnavere. Pesticider kan via deres direkte giftvirkning eller spredning i miljøet være til skade for mennesker, dyr og planter. Vedrørende vandmiljøet se *GRUMO-pesticider*.
- Pesticid-handlingsplan* Den overordnede målsætning i Pesticidhandlingsplan I fra 1986 var at beskytte mennesker mod sundhedsmæssige risici og sikre overlevelse af organismer blandt flora og fauna. Der blev opstillet to konkrete målsætninger. Dels ønskede man en halvering af den solgte mængde aktivstoffer og behandlingshyppighed (sprøjtningssintensitet) i forhold til gennemsnitsforbruget i 1981-1985 inden udgangen af 1996, og dels at få omlagt forbruget til mindre farlige midler. Initiativerne omfattede forskning og rådgivning, krav om godkendelse af sprøjtemidler og en omsætningsafgift på salg af pesticider.
- Pesticidhandlingsplanen blev evalueret i 1997 og som følge heraf blev Bichel-udvalget nedsat af Miljø- og Energiministeren. Bichel-udvalget er et uafhængigt udvalg, som skulle vurdere de samlede konsekvenser af at afvikle pesticidanvendelsen indenfor landbruget. I forlængelse af Bichel-udvalgets anbefalinger er Pesticidhandlingsplan II blevet vedtaget af regeringen.
- Målene i den nye pesticidhandlingsplan er, at inden udgangen af 2002 skal:
- behandlingshyppigheden på behandlede arealer skal nedbringes til 2,0
 - der skal etableres 20.000 ha randzoner langs vandløb og søer over 100 m²
 - særligt pesticidfølsomme områder skal beskyttes
 - det økologiske areal skal udvides til 230.000 ha
 - godkendelsesordningen for grundvandstruende pesticider skal opstrammes
 - revision af godkendelsesordningen.
- PFC* PerFlourCarbon er en gasart, der bl.a. opstår ved aluminiumsproduktion, og som øger drivhuseffekten.
- Planlægningsloven* Lovbekendtgørelse af Lov om planlægning nr. 518 af 11. juni 2000 skal sikre, at den sammenfattende planlægning forener de samfundsmæssige interesser i arealanvendelsen og medvirker til at værne landets natur og miljø, så samfundsudviklingen kan ske på et bæredygtigt grundlag i respekt for menneskets livsvilkår og for bevarelsen af dyre- og plantelivet. Formålet med loven tilsigter særligt, at der ud fra en planmæssig og samfundsøkonomisk helhedsvurdering sker en hensigtsmæssig udvikling i hele landet, og at der skabes og bevares værdifulde bebyggelser, bymiljøer og landskaber. De åbne kyster skal fortsat udgøre en væsentlig natur- og landskabsressource. Forurening af luft, vand og jord samt støjlempen skal forebygges, og offentligheden skal i videst muligt omfang inddrages i planlægningsarbejdet.
- Loven gør miljø- og energiministeren ansvarlig for den sammenfattende fysiske planlægning. Regionplaner skal foreligge for hvert amt og for hovedstadsområdet, hvor *Hovedstadens Udviklingsråd* er blevet regionplanmyndighed. For hver kommune skal der foreligge en kommuneplan, og der kan yderligere fastsættes lokalplaner. Planerne må ikke indbyrdes stride mod hinanden. Planerne opdeler landet i byzoner, sommer-

husområder, kystnærhedszonen og landzoner. Overtrædelser af planlægningsloven omfatter især byggeri opført i strid med lokalplanen eller byggeri i landzone.

<i>Primær energi</i>	Direkte udvunden energi, eksempelvis kul og råolie.
<i>Produktionsværdi</i>	Opgør værdien af erhvervenes markeds-mæssige og ikke-markeds-mæssige aktiviteter uden fradrag af eget forbrug i produktionen.
<i>Ramsar-konventionen</i>	Konventionen er fra 1971, og har navn efter byen Ramsar i Iran, og er en aftale om at beskytte vådområder af international betydning navnlig som levesteder for vandfugle. Danmark har dermed en forpligtelse til at gøre en særlig indsats for sådanne områder. Vådområder omfatter ifølge konventionen fjorde, søer og lavvandede havområder med en vanddybde på under 6 meter ved lavvande. Ramsar-områderne omfatter desuden ofte landarealer, der grænser op til vådområderne. Danmark har udpeget 27 Ramsar-områder. Danmark tiltrådte konventionen i 1977.
<i>Ramsar-områder</i>	Vådområder af international betydning som levested for vandfugle. Områderne er fastlagt ved en international konvention (<i>Ramsar-konventionen</i>).
<i>Recipient</i>	Modtager, fx vandområde, vandløb, sø, hav, som modtager rensat eller urensat spildevand. Kan også benyttes, hvor der fx tales om luftrecipient - modtager for skorstenenes affaldsprodukter.
<i>Rødliste</i>	En oversigt over plante- og dyrearter, som inden for et afgrænset geografisk område er enten forsvundet i nyere tid, i fare for at forsvinde eller er sjældne. Den første danske Rødliste om fugle udkom i 1974. Siden er andre dyregrupper samt karplanter, svampe mfl. kommet til. Den internationale naturbeskyttelsesorganisation <i>IUCN</i> udgiver internationale Rødlister over truede dyre- og plantearter samt oversigter over verdens store naturparker.
<i>Samletank</i>	Opsamler afløbsvand til senere tømninger med tankbil, typisk til offentligt renseanlæg. Ændringer i kommunernes bygningsregistreringer i 1994 medfører, at samletank til toiletvand herefter registreres særskilt. Forholdet betyder, at toiletvand løber til en samletank, mens det øvrige spildevand typisk afledes til en <i>septiktank</i> med videre udledning enten direkte til vandløb, søer eller havet eller med udledning via markdræn. Disse afløb blev før 1994 registreret som septiktanke.
<i>Satellitregnskab</i>	Et selvstændigt regnskab, der er baseret på det egentlige nationalregnskabs definitioner og klassifikationer.
<i>Sekundær energi</i>	Sekundær energi eller konverteret energi er resultatet af en viderebehandling (rafinering eller konvertering) af primære energiarter, eksempelvis el og benzin.
<i>Septiktank</i>	En septiktank er forbundet med et nedsivningsanlæg via en 20-30 meter lang drænelledning i jorden, direkte udledning til vandløb, søer eller havet eller via markdræn eller med små private lavteknologiske anlæg, såsom biologiske sandfiltre og rodzoneanlæg. I forbindelse med omlægning af kommunernes bygningsregistreringer differentieres mellem nedsivningsanlæg, direkte udledninger og mekanisk og biologisk rensning.
<i>SJFI</i>	Statens Jordbrugs- og Fiskeriøkonomiske Institut.

Skovdrift, Bæredygtig Der opstilles krav om forbedring af træproduktionen og sikring af de landskabelige, naturhistoriske og kulturhistoriske værdier samt lægges mere vægt på hensynet til friluftsliv, flora og fauna.

Centrale målsætninger er:

- at fremme naturnær skovdrift
- at anvende flere træarter (større variation)
- at etablere grønne korridorer og løvtræsbælter
- at skabe muligheder for friluftsoplevelser
- at beskytte skovens flora og fauna
- at beskytte skovens kulturhistoriske værdier
- at ændre hede- og klitplantager til varieret skov med mere løvtræ
- at skabe læ og værne mod sandflugt og andre miljøforringelser.

Skovloven Lovbekendtgørelse nr. 959 af 2. november 1996 af skovloven med seneste ændringer af 31. maj 2000 har til formål at bevare og værne de danske skove, at forbedre skovens stabilitet, ejendomsstruktur, produktivitet, sundhed og biologiske mangfoldighed. Desuden skal loven medvirke til at forøge skovarealet og at styrke rådgivning og information om god og flersidig skovdrift. Overtrædelser af skovloven forekommer, når områder med skov ikke bliver genplantet inden for en bestemt årrække, når juletræer udgør mere end 10 pct. af skovejendommens areal, eller ved opførelse af bygninger på skovarealerne. Der skal først og fremmest etableres ny skov, hvor den kan beskytte grundvandet, kan etableres tæt på byområder, eller hvor skoven kan indgå i et grønt areal sammen med andre naturområder.

Skovrejsning Det er målsætningen at fordoble det danske skovareal over en trægeneration (80- 100 år). Op til halvdelen af det nye skovareal skal etableres i statsskovene. Det er målet, at alle skovdistrikter skal have et løvtræareal på mindst 20-25 pct. af det bevoksede areal. Målsætningen skal understøtte stabiliteten, fleksibiliteten og dermed økonomien i de danske skove samt tilgodese naturmæssige, friluftsmæssige og landskabelige forhold.

Smog Se *Fotokemisk luftforurening*.

SNS Skov- og NaturStyrelsen.

SO_x Fællesbetegnelse for en gruppe af svovlilteforbindelser. Alle fossile brændsler indeholder en lille, skiftende mængde svovl. Når kullet eller olien afbrændes, vil svovlet blive iltet til SO₂ og SO₃. Disse forbindelser kan senere i atmosfæren omdannes til syrer, der vil forsure jorden eller vandet, når de deponeres. Stofferne kan med vinden transporteres flere tusinde kilometer, se *Sur nedbør*.

Stratosfære Luftlaget omkring jorden, der strækker sig fra 20-50 km. Ozon i stratosfæren er udsat for nedbrydning på grund af solens ultraviolette stråling, som spalter freon m.v., hvorved klor forbinder sig med et iltatom fra ozon, og der dannes et almindeligt iltmolekyle.

Subsidier Omfatter alle løbende overførsler fra offentlig forvaltning og service til virksomheder, dvs. enheder med markedsrettet produktion.

Sur nedbør Kommer primært fra forbrænding af fossile brændstoffer, samt udslip fra landbrugsbedrifter med dyrehold. Forsuring kan medføre skovdød, og dyre- og plantelivet i vandområderne kan lide skade. Endvidere kan forsuring forvitte bygninger og kunstværker. Jordbundsforhold og vegetation spiller en rolle for skadevirkningerne af forsuringen, da især kalk neutraliserer virkningen af forsuringen.

Forureningen afsættes for en dels vedkommende ved lufthvirvler på overflader (*tørdeposition*), mens de gasformige oxider i atmosfæren efterhånden bliver omdannet til

svovl- og salpetersyre, der opløses i vanddråber og afsættes på jordoverfladen med regn og sne (*våddeposition*). Rækkevidden af denne transport afhænger af vind- og nedbørsforhold. Der kan være tale om transport på afstande over 1.000 km, se *forsuring og deposition*.

- Svovldioxid** SO₂ er en farveløs, sundhedsskadelig og skarp lugtende gas. SO₂ bidrager til sur regn og dermed til forsuring af miljøet. SO₂ fremstilles ved forbrænding af svovl. SO₂ forekommer naturligt i vulkanske gasser, men opstår også som et uønsket biprodukt ved forbrænding af både fossile- og biobrændsler, fx olie og træ. Ved forbrænding vil hovedparten blive iltet til svovldioxid og udsendes med røggassen. Svovlforurening kan begrænses gennem valg af svovlfattige brændsler. Som hovedregel er svovlmængden afhængig af vægten, hvilket betyder, at kul indeholder mere svovl end olie, og olie indeholder mere svovl end naturgas.
- Svævestøv** Betegnelse for partikler, der kan holde sig svævende i luft. I visse situationer defineres svævestøv som partikler med diameter mindre end 10µm. I andre tilfælde er svævestøvet defineret som de partikler, der opsamles ved en bestemt procedure, og som godt kan omfatte partikler større end 10µm.
- Tetrachlormetan** Se *Ozonlagsnedbrydende stoffer*.
- TERM** *Transport and Environment Reporting Mechanism* er en proces til en ny form for integreret indikatorbaseret transport-miljø rapportering i EU-landene, som er sat i værk af styregruppen for EU-kommissionen (Transport DG, Environment DG og EURO-STAT) samt EEA (Det Europæiske Miljøagentur) TERM består af en liste med 31 indikatorer med tilhørende underindikatorer. Ud af de 31 indikatorer er de 26 af kvantitativ karakter, mens de 5 er af strategisk/styringsmæssig art. Indikatorerne kan opdeles i 7 hovedgrupper: 1) De miljømæssige konsekvenser af transport, 2) Transportefterspørgslen og intensiteten, 3) Arealanvendelse og adgangen til transporttydelserne, 4) Transportudbudet, 5) Pris-signaler, 6) Teknologi og udnyttelseseffektivitet 7) Styringsmæssig integration. TERM er koordineret med andre transport- og miljøinitiativer, fx UNESCOs fælles handlingsplan på transport og miljøområdet.
- Tjærestoffer mv.** Tjærestoffer i form af fx PAH-forbindelser og benzo(a)pyren findes bl.a. på tjæregrunde, gasværker, ved olieforureninger og på lokaliteter med garverier og metalforarbejdning. Stofferne er langsomt nedbrydelige og resulterer i jordforureninger.
- Trichlorethan** Se *Ozonlagsnedbrydende stoffer*.
- Truede dyrearter** EF-Fuglebeskyttelsesdirektivet og *Ramsar-konventionen*, vedtaget 1979 og omfatter ca. 111 lande. Skal sikre vådområder af international betydning, især vandfugle. *Bonn-konventionen*, vedtaget 1979 og omfatter ca. 55 lande, skal sikre truede arter af migrerende vilde dyr. *Washington-konventionen*, vedtaget 1973 og omfatter ca. 145 lande. Skal sikre beskyttelse af truede arter mod udryddelse som følge af international handel.
- Tungmetaller** Lidt mobile og svært nedbrydelige metaller, der primært medfører jordforurening. I forbindelse med trykimprægnerings- og galvaniseringsvirksomheder, er der opstået forurening med bl.a. arsen, chrom og kobber. Desuden har anvendelse og bortskaffelse af slagter fra affaldsforbrændingsanlæg bl.a. medført forurening med kobber og nikkel. Cadmium, bly og kviksølv er ligeledes kilde til flere jordforureninger.
- Tørdeposition** Se *Deposition*.
- Udnyttelig grundvandsbeholdning** Maksimal vandmængde, som kan indvindes, såfremt der skal tages behørigt hensyn til vandføring i søer, vandløb og vådområder samt undgå forurenede drikkevand. Mængden må derfor nødvendigvis fastsættes på baggrund af en politisk afvejning mellem tilstrækkelig vandforsyning, ønsket miljøtilstand og acceptabel sundhedsrisiko.

<i>Udslip</i>	Udledning af forurenende stoffer i fast, flydende eller gasformig tilstand.
<i>Udvaskning</i>	Når vand siver gennem de øverste jordlag, kan det binde nogle af de stoffer og forbindelser, der findes her, fx nitrat, fosfor, jernforbindelser, kalk og aluminiumforbindelser, til sig og føre dem dybere ned (i grundvand og videre ud i vandløb og havet). Det er specielt kemisk negativt ladede forbindelser, der udvaskes let, da de ikke kan bindes til jordpartiklerne, som også er negativt ladede.
<i>Vandforsyning</i>	En vandforsyning består af ét eller flere vandværker, én eller flere indvindingsboringer og et forsyningsnet. Almene vandforsyninger karakteriseres ved enheder, som forsyner mindst 10 husstande med drikkevand.
<i>Vandføring</i>	Udtryk for den vandmængde, der løber gennem et vandløb på et givet sted. Måles fx i liter pr. sekund. Vandføringen er mindst om sommeren, især i tørre perioder, og størst om foråret ved tøbruddet. Den vandmængde, som kan strømme fra et givet område, er primært bestemt af forskellen mellem nedbør og fordampning. Nedbøren i Danmark varierer betydeligt fra område til område. Den potentielle og aktuelle fordampning på øerne (hvor nedbøren er mindst) er større end i Jylland. Afstrømningen i jyske vandløb vil derfor være større end i øernes vandløb.
<i>Vandmiljøplan I</i>	På baggrund af iltsvindsproblemerne i Kattegat i midten af firserne vedtog Folketinget Handlingsplan mod forurening af det danske vandmiljø med næringsalte (Vandmiljøplanen) i 1987. Formålet var at nedbringe udledningerne af kvælstof og fosfor til vandmiljøet med henholdsvis 50 pct. (141.400 tons) og 80 pct. (8.050 tons) inden udgangen af 1993. Tiltagene var primært møntet på landbruget, de kommunale renseanlæg og de industrielle spildevandsudledninger. Landbruget blev pålagt krav til opbevaring og spredning af husdyrgødning, etablering af grønne marker og udfærdigelse af gødningsplaner, mens renseanlæggene blev påbudt at reducere kvælstof- og fosforkoncentrationen i spildevandet.
<i>Vandmiljøplan II</i>	Vandmiljøplan II, der blev vedtaget i 1998, er en videreførelse af den første vandmiljøplan. Baggrunden for planens gennemførelse er, at de eksisterende tiltag ikke blev vurderet til at kunne opfylde målsætningerne for næringsstofreduktionen, se <i>Vandmiljøplan I</i> . Det blev skønnet, at landbruget manglede en yderligere reduktion på 37.000 tons kvælstof for at nå en samlet reduktion på 127.000 tons i 2003. Derfor indførtes strengere krav til gødningsudnyttelsen og nye tiltag i form af bl.a. genetablering af vådområder og fremme af økologisk jordbrug.
<i>Vandværk</i>	Vandbehandlingsanlæg med hertil knyttet rentvandsbeholder. Råvandstilførslen kan stamme fra én eller flere indvindingsboringer.
<i>Virksomme stoffer</i>	Indholdet af aktive stoffer i de enkelte bekæmpelsesmidler, dvs. uden fyldstoffer, vand mv. Mængden af virksomme stoffer varierer med bekæmpelsesmidlet (fra ca. 10 pct. til ca. 80 pct. af handelsmængden), se <i>Bekæmpelsesmidler</i> .
<i>VOC</i>	Volatile Organic Compound (Flygtige organiske forbindelser). Er reaktive kulbrinter, eller mere præcist <i>NMVOC</i> , der primært udsendes fra transportmidler og i forbindelse med industriens og husholdningernes udslip af organiske opløsningsmidler. Der findes også naturlige kilder til udledning af <i>NMVOC</i> - bl.a. i nåleskove.
<i>Våddeposition</i>	Se <i>Deposition</i> .
<i>Vådområder</i>	Vådområder er i følge <i>Ramsar-konventionen</i> alle indlandsvande, bl.a. moser, enge og kær, samt havområder indtil 6 m dybde ved ebbe. Vådområder beskyttes, da de er vigtige som levesteder for vandfugle og har international betydning, fordi de som fx Vadehavet regelmæssigt besøges af et stort antal vadefugle eller er levested for sjældne eller truede dyre- eller plantearter. I 1990'erne har samarbejdet især været koncentreret om retningslinjer for bæredygtig udnyttelse af vådområder, således at udnyttelsen af områderne respekterer deres økologiske karakter. Da Danmark har en central placering på trækruterne for mange vandfugle, har Danmark i forhold til sin

størrelse mange og store områder på den internationale liste over de områder landene har forpligtet sig til at beskytte.

- Washington-konventionen* Bekendtgørelse om beskyttelse af vilde dyr og planter ved kontrol af handelen hermed (*Washington-konventionen/CITES*). Skal sikre planter og dyr, der er truet af udryddelse. Skov- og Naturstyrelsen udarbejder i kraft af loven såkaldte *Rødlister* over truede arter. Arter, der er optaget på listerne, må ikke udbydes til kommerciel handel, hverken nationalt eller internationalt uden tilladelse. Bekendtgørelsen omfatter ikke alene levende dyr og planter, men også produkter fremstillet af arterne, fx beklædningsgenstande, elfenben, fjer og knogler.
- Wien-konventionen* Konventionen, der blev underskrevet i 1985, har til formål at beskytte ozonlaget. Konventionen er hovedsageligt en hensigtserklæring om samarbejde om forskning og udveksling af informationer. Mere end 160 lande deltager i konventionsarbejdet.
- Ækvivalent* Se *Personækvivalent*.
- Økologiske brug* På et økologisk brug skal en række principper være overholdt. Hovedreglen er, at der ikke må anvendes kunstgødning og pesticider. Foderet må bl.a. ikke indeholde medicin og vækstfremmere. Dyrene skal have adgang til motion året rundt og skal på sommergræs. De økologiske principper skal have været anvendt på arealerne i en periode på mindst 2 år, inden afgrøderne kan sælges som økologiske. Husdyr skal have levet mindst ét år under økologiske produktionsforhold, før de kan betegnes som økologiske.
- Århus-konventionen* Konvention om adgang til oplysninger, offentlig deltagelse i beslutningsprocesser samt adgang til klage og domstolsafgørelser på miljøområdet. Vedtaget i Århus 17. maj 1998.